

ної освіти: організацію спеціальних танцювальних класів, що сприяло професіоналізації галузі і в цілому призвело до формування національних хореографічних шкіл.

Висновки. Таким чином, у результаті здійсненого наукового пошуку встановлено, що трансформації систем запису танцю на різних культурно-історичних етапах розвитку призвели до стандартизації та уніфікації професійних хореографічних термінів, дефініцій,

танцювальної лексики, сприяли канонізації виконавської майстерності. Дослідження особливостей формування теоретичних засад, термінологічного поля хореографічної освіти у контексті культурно-мистецьких процесів дозволило не тільки відстежити розвиток її змістового компоненту, але й визначити важливість систематизації проаналізованого пошукового матеріалу задля втілення кращих надбань в теорію і практику сьогодення.

ЛІТЕРАТУРА

1. Балет: Энциклопедия / [под ред. Ю.Н. Григоровича]. – М.: Сов. энцикл., 1981. – 623 с. : илл. – Библиогр. : с. 617-620.
2. Блок Л.Д. Классический танец : История и современность / Вступ. ст. В.М. Гаевского. / Л.Д. Блок. – М. : Искусство, 1987. – 556 с. : илл., [28] л. ил.
3. Васильева-Рождественская М.В. Историко-бытовой танец : [учеб. пособие] / М. Васильева-Рождественская. – М. : Искусство, 1987. – 382 с.
4. Еремина-Соленикова Е.В. Старинные бальные танцы. Новое время / Е.В. Еремина-Соленикова. – СПб. : Изд-во «Планета Музыки»; изд-во «Лань», 2010. – 256 с. : ил.
5. Друскин М.С. Очерки по истории танцевальной музыки / М.С. Друскин. – Л. : Ленинградская филармония, 1936. – 205 с.
6. Захарова О.Ю. Русский бал XVIII – начала XX века : танцы, костюмы, символика / Захарова О.Ю. – М. : Центрполиграф, 7. 2010. – 448 с.
7. Красовская В.М. Западноевропейский балетный театр : Очерки истории : От истоков до середины XVIII века / В.М. Красовская. – М. : Искусство, 1979. – 295 с., 40 л. ил.
8. Максимова А.Е. Балетто Фабрицио Карозо и его трактат «Благородство дам» (Nobilta didame) / А.Е. Максимова // Старинная музыка: Практика. Аранжировка. Реконструкция: материалы научно-практической конференции. – М., 1999. – С. 58-68.
9. Михайлова-Смольнякова Е.С. Старинные бальные танцы. Эпоха Возрождения / Е.С. Михайлова-Смольнякова. – СПб. : Изд-во «Планета Музыки»; изд-во «Лань», 2010. – 176 с. : ил.

REFERENCES TRANSLATED AND TRANSLITERATED

1. Ballet: an encyclopedia / [ed. by Yu. Grigorovich]. – M.: Sov. Entsikl., 1981. – 623 s. : ill. – Bibliogr. : P. 617-620.
2. Block L.D. Classical dance : History and modernity / Preface. V.M. Gajewski. / L.D. Block. - M. : Iskustvo, 1987. – 556 p. : il., [28] l. il.
3. Vasileva-Rozhdestvenskaya M.V. Historical dance : [ucheb. posobie] / M. Vasileva-Rozhdestvenskaya. – M. : Iskustvo, 1987. – 382 p.
4. Eremina-Solenikova E.V. Vintage ballroom dancing. New time / E.V. Eremina-Solenikova. – SPb. : Izd-vo «Planeta Muzyiki»; izd-vo «Lan», 2010. – 256 p. : il.
5. Druskin M.S. Essays on the history of dance music / M. S. Druskin. – L. : Leningradskaya filarmoniya, 1936. – 205 s.
6. Zaharova O. Yu. Russian Bal XVIII - early XX century : dancing, costumes, symbolism / O.Yu. Zaharova – M. : Tsentrpoligraf, 2010. – 448 p.
7. Krasovskaya V.M. Western ballet theatre : Essays on history : From the beginnings to the middle of XVIII century / V.M. Krasovskaya. – M. : Iskustvo, 1979. – 295 p., 40 l. il.
8. Maksimova A.E. Balletto Fabritsio Karozo and his treatise «Noble ladies» (Nobilta didame) / A.E. Maksimova // Starinnaya muzyka: Praktika. Aranzhirovka. Rekonstruktsiya: materialy nauchno-prakticheskoy konferentsii. – M., 1999. – P. 58-68.
9. Mihaylova-Smolnyakova E.S. Vintage ballroom dancing. Renaissance / E.S. Mihaylova-Smolnyakova. – SPb. : Izd-vo «Planeta Muzyiki»; izd-vo «Lan», 2010. – 176 p. : il.

Blagova T.O. Dynamics of formation of the theoretical foundations of dance education: historical and cultural context

Abstract. The article investigates the process of formation of the theoretical foundations of dance education in a broad cultural context. Lit historical background of the development of the theory of dancing art, reveals the interconnectedness and interdependence of cultural and educational processes in the field of choreography at different historical stages. On the basis of theoretical analysis of the works of prominent representatives of the choreographic pedagogy defines their contribution to the development of the theory of dance, studied the structure, the content of textbooks.

Keywords: *choreography, dance, the dancing master, the terminology, the recording system of dance, dance education, choreographic training*

Благова Т.А. Динамика формирования теоретических основ хореографического образования: историко-культурологический контекст

Аннотация. В статье исследован процесс формирования теоретических основ хореографического образования в широком культурологическом контексте. Освещены исторические предпосылки развития теории танцевального искусства; раскрыта взаимосвязь и взаимозависимость культурных и образовательных процессов в области хореографии на разных исторических этапах. На основе теоретического анализа трудов выдающихся представителей хореографической педагогики определен их вклад в развитие теории танца, исследована структура, содержание учебников.

Ключевые слова: *хореография, танец, танцмейстер, терминосистема, система записи танца, хореографическое образование, хореографическая подготовка*

Бурко О.В.

Навчання романтичної поезії учнів основної школи у контексті європейського романтизму

Бурко Ольга Василівна, молодший науковий співробітник науково-дослідної лабораторії гринченкознавства Київський університету імені Бориса Грінченка, м. Київ, Україна

Анотація. У статті окреслено тріаду українського, польського, німецького поетів-романтиків: П. Гулак-Артемовський – А. Міцкевич – Й.В. Гете; діаду українського та російського поетів-романтиків: Л. Боровиковський – В. Жуковський; тріаду українського, англійського, польського поетів-романтиків: Т. Шевченко – Д.Г. Байрон – А. Міцкевич. Акцентовано на припині інтересу українських митців до творів європейського романтизму. Цінною є схема методики навчання української романтичної поезії учнів основної школи та її коментар. Відповідно до неї передбачається використання вчителем інноваційні прийоми навчання: повідомлення пошукової міні-групи, радіореклама, "Інтелектуальне коло знавців романтичної поезії", літературна гра "Символи романтичної поезії", "Мислення гімнастика". Оволодіння ними сприятиме входженню освітан та підлітків у європейський освітній простір.

Ключові слова: *молоді та старші підлітки, романтизм, поезія, поети-романтики*

Взаємозв'язок літературного напрямку романтизму в українському та європейському освітньому просторі виявляємо на рівні етимології. Прослідковуємо європейські мандри слова романтизм за "Європейським словником філософії: лексиконом неперекладностей": З'явившись уперше 1650 року в Англії у формі romantic, цей термін близько 1700 року усталився у формі romantisch у німецькій мові, де він від 1760 року набув значного поширення. У французьку мову термін romantique потрапив у 1776 році і невдовзі був використаний Руссо" [3, с. 336]. За В. Назарець, у польській мові романтизм усталився в 1822 р. – дати появи збірки А. Міцкевича "Балади і романси". Поява романтичного напрямку на українському терені припадає на кінець 20-х – початок 40-х рр. XIX ст. Ми будемо спиратися на визначення романтизму, дане в "Літературознавчому словнику-довіднику" (К., 2007): "Романтизм (франц. romantisme) – напрям у літературі, науці й мистецтві. Визначальними для нього стали такі риси як заперечення раціоналізму доби Просвітництва, ідеалізм у філософії, історизм, апологія особистості, неприйняття буденності і звеличення "життя духу" (найвищими виявами його були мистецтво, релігія, філософія, культ почуттів, захоплення фольклором, інтерес до фантастики, екзотичних картин природи та ін.)" [7, с. 600]. Взаємозв'язок літературного напрямку романтизму в українському та європейському освітньому просторі виявляємо на рівні взаємоперекладів. Як стверджує Т. Комаринець, "українські романтики через переклади знайомили українського читача з досягненнями світової літератури, пропагували українське слово серед інших народів, збагачували національне письменство інтернаціональною проблематикою, художньою образністю багатьох народів світу" [5, с. 13].

Відзначаємо внесок українських методистів у європейську скарбницю вивчення літературного напрямку романтизму в основній школі. І. Юсипович визнала художні тексти зарубіжних поетів джерелом для узагальнень про літературний напрям романтизму. Наприклад, вона з'ясовує коло митців, за баладами яких виявляє сутнісні ознаки жанру балади: Ф. Війон "Балада прикмет", Ф. Шиллер "Рукавичка", Й.В. Гете "Вільшаний король", О. Пушкін "Пісня про вішого Олега", Р.-Л. Стівенсон "Вересовий трунок", А. Міцкевич "Альпхарар". Л. Зіневич та Л. Сипко розробили алгоритм аналізу поезій А. Міцкевича із циклу "Кримські сонети". На підсумковому етапі запропонувала підліткам скласти музичний супровід для почутих рядків

А. Міцкевича "Буря" або ж дібрати відомий їм музичний твір, який найбільше відповідає настрою твору. А. Градовський запропонував цікаву форму уроку: урок-філософський роздум за мотивами поезії Т. Шевченка і Ф. Шиллера.

Мета нашої статті: сприяти входженню методики навчання української романтичної поезії в європейський освітній простір. Відтак домагатися, щоб школярі відчували себе європейцями на уроках літератури.

З метою встановлення стану навчання української романтичної поезії в основній школі ми провели констатувальний експеримент. У його ході встановили, що вимоги до знань і вмінь учнів основної школи, передбачені чинною програмою, виконуються частково. Потрібні вміння і навички виразно та осмислено читати, аналізувати та інтерпретувати романтичну поезію формуються на недостатньому рівні. Молодші підлітки експериментальних і контрольних класів не знають про прикметні риси літературного напрямку романтизму, що засвідчують їхні відповіді на тест: "Яку з ознак не відносять до літературного напрямку романтизму? А. Символіку. Б. Контрастивність В. Звернення до фольклорних джерел. Г. Вишуканість". Молодші підлітки контрольних і частина експериментальних класів заперечили достовірність твердження, що саме слово романтизм (фр. romantisme) означає романський, твір, написаний романськими мовами (французькою, іспанською, італійською). Вбачаємо причину у тому, що семикласники не досліджували етимологію слова романтизм. Старші підлітки експериментальних та контрольних класів зуміли назвати течії романтизму: "А. Фольклорна, фольклорно-історична, громадянська і психологічно-особистісна (за М. Яценком). Б. Ранній романтизм (кінець XVIII ст. – перші роки XIX ст.), синтетичний або філософський; фольклорний (термін П. Рейманна) або народний романтизм, байронічний, гротеско-фантастичний або гофманівський; вальтер-скоттівський (за Д. Наливайком). В. Усі відповіді правильні". Однак вони не виписали правильної відповіді на питання: "Яку подію вважають причиною зародження романтизму?", хоча було запропоновано чотири варіанти: "А. Буржуазну революцію в Нідерландах. Б. Революцію в Англії XVIII ст. В. Буржуазну революцію у Франції XVIII ст. Г. Повстання декабристів у Росії у першій пол. XIX ст". Пояснюємо це неузгодженістю у часі вивчення історії XIX ст. та української поезії доби романтизму.

Відтак впроваджуємо авторську комплексну програму експериментального навчання, яка має назву "Методика навчання романтичної поезії на уроках української літератури в основній школі". Мета програми: акцентувати на доцільності ознайомлення підлітків із літературним напрямом романтизму, виведенні рис певного напрямку з конкретного художнього тексту. Відповідно до поставленої мети головними методич-

ними завданнями обрали для учнів основної школи:
 – познайомити з поняттям про літературний напрям романтизму, його репрезентантами та видатними творами;
 – упровадити в навчальний процес основної школи (на уроках української літератури) розроблену методику навчання романтичної поезії.
 Подаємо її схему:

Підготовка до сприймання романтичної поезії	Повідомлення пошукових міні-груп "Тріада/діада поетів-романтиків" Радіореклама "Інтелектуальне коло поетів-романтиків"
Організація читання творів	Виразне читання під музику композиторів XIX ст. Хорове читання Виконання романсів поетів-піснярів епохи романтизму
Формування навичок аналізу та інтерпретації поезії	Літературна гра "Символи романтичної поезії" Приєм "Поетичний диктант" Алгоритм аналізу балади Алгоритм аналізу романсу Приєм – конкурс "Точно і швидко визнач розмір вірша"
Творчий	"Мисленнєва гімнастика"

Схема 1. Напрями навчання романтичної поезії

Відповідно до неї напрям підготовки до сприймання романтичної поезії передбачає ознайомлення старших підлітків експериментальних класів з мистецьким світом поетів-романтиків за допомогою творів живопису. Це зумовлено тим, що під час проведення констатувального експерименту виявили респондентів, які поінформовані про малярство поета-романтика Т. Шевченка (50 учнів), але п'ятеро опитаних не звертало увагу на імена художників-ілюстраторів романтичної поезії.

Представники мікро-групи "мистецтвознавців" проводили міні-екскурсію "У картинній галереї". Дев'ятикласники знайомили з ілюстрацією художника В. Лопати до твору "Рибалка" П. Гулака-Артемівського: "В основі ілюстрації – двофігурна композиція. За М. Волковим, завдання двофігурної композиції – передати прагнення до спілкування. На передньому плані – русалка у розкішнім лоні зілля, вималювана відповідно до народно-пісенного стилю. Вона прагне наблизитися до рибалки. На це вказує її жест, спрямований до нього. Проте ми не можемо одразу вглядіти постать парубка. Вона віддзеркалена у плескоті хвиль. Між героями ілюстрації – значна дистанція. Зображений порив підкреслює прагнення швидше подолати її". Під час контрольного зрізу знань учні одержували завдання розглянути її та письмово відповісти на запитання: "Чи відповідає зображення на ілюстрації вашому уявленню про героїв балади: рибалку і русалку?". Відповіді старших підлітків були розмаїтими: "Русалку я уявляла з риб'ячим хвостом, а не в платті. Рибалки на малюнку не видно". У зв'язку з цим виникла проблемна ситуація: дослідити художній текст балади П. Гулака-Артемівського і співставити з ілюстрацією В. Лопати. Аналізуючи виконане, дійшли висновку, що словниковий запас дев'ятикласників експериментальних класів збагатився термінами: акварель, гравюра, ілюстрація, копія, офорт, сепія, репродукція. Під час контрольного

зрізу учні експериментальних класів також правильно записали представників романтизму в малярстві: К. Устияновича, В.Штемберга, Т.Шевченка. Дев'ятикласники контрольних класів назвали тих художників, які ілюстрували твори поетів-романтиків: В. Лопату, В. Касіяна. Відтак їхні відповіді не зараховані. Учні контрольних класів не обізнані з окресленою термінологією, оскільки чинна програма не передбачає ознайомлення з ними у форматі міжпредметних зв'язків.

Відповідно до запропонованої методики навчання використовуємо прийом радіореклами для старших підлітків. Його суть зводиться до того, що на фоні музики Ф. Шопена звучить голос диктора: "Якщо Вам подобаються дівчата або хлопці мрійливі, які невдоволені навколишньою дійсністю і пориваються до високих ідеалів, які сприймають довкілля насамперед через серце і прагнуть себе реалізувати у творчості, і водночас люблять насолоджуватися мелодією рідної мови та пісні, читайте твори поетів-романтиків!". Уводимо інноваційний прийом "Інтелектуальне коло знавців романтичної поезії". Увійти в нього зможе кожен, хто відповість на проблемне запитання: що єднало українських поетів доби романтизму П. Гулака-Артемівського, Л. Боровиковського з європейськими колегами по перу? Знайти відповідь на нього дев'ятикласники зможуть після знайомства з повідомленням пошукових міні-груп "Тріада поетів-романтиків"; "Діада поетів-романтиків". Орієнтовне повідомлення: "Тріада: П. Гулак-Артемівський – Й.В. Гете – А. Міцкевич"; "Відомо, що П. Гулак-Артемівський першим із українських письменників почав перекладати твори А. Міцкевича, з яким був знайомий із 1825 р. Польський митець, повертаючись із Одеси, прибув до Харкова для зустрічі зі своїм учителем Г. Даниловичем. Це знайомство з визначним представником польського романтизму не могло не позначитися на літературних інтересах П. Гу-

лака-Артемівського, який володів французькою та польською мовами. Він опублікував баладу "Твардовський", яка є переробкою балади А. Міцкевича "Pani Twardowska". Як дослідив, Ю. Луцький, І. Данилевич сповіщав Лелевеля 30 листопада 1827 р., що балада "Твардовський" П. Гулака-Артемівського набула широкого поширення. Можна припустити, що цьому сприяли гумористичні риси з українських казок та жартиливих оповідань про чортів. Наприклад:

Аж гульк! Писар верть в собаку
І на всіх загавкав.

У передмові до публікації 1827 р. у виданні "Вестник Европы" редактор М. Каченовський зазначає: "...в Твардовском выдержан сочинителем тон мужеско-гайдамацкий" [1, с. 288].

Хоч П. Гулак-Артемівський не був знайомий із німецьким поетом-романтиком Й.-В. Гете, але виступив із знаменитим переспівом "Der Fisher" цього автора. Раніше твір переклали російською прозовою мовою Ф. Булгарін та віршованою – В. Жуковський. П. Гулак-Артемівський зробив спробу подати його рідною мовою. У передмові до публікації 1827 р. редактор "Вестника Европы" М. Каченовський цитує обов'язковий лист до редактора, в якому П. Гулак-Артемівський зізнається: "...захотел *попробовать*: нельзя ли на малороссийском языке передать чувства нежныя, благородныя, возвышенныя..." [1, с. 287]. Читачі порізному сприйняли появу "Рибалки". Частина з них поставилася прихильно, інші ж – зневажливо, оскільки не визнавали мови, якою написана балада. Епіграфом до твору є рядки з першої строфи вірша Й.-В. Гете. У буквальному перекладі це звучить так: "Вода шумить, вода тече, біля неї сидить рибалка і дивиться на водку зі спокійним серцем".

Орієнтовне повідомлення "Діада: Л. Боровиковський і В. Жуковський": "Л. Боровиковський найчастіше звертався до творчості європейських поетів-романтиків. Дослідник М. Ткачук установив причину інтересу митця до романтичної поезії: "...[він] випробовує можливості української мови, перекладаючи й переспівуючи чужомовних авторів" [9, с. 46]. За І. Франком, Л. Боровиковський у 1836 р. переклав українською мовою сім кримських сонетів А. Міцкевича, але не опублікував. Протягом 1840 – 1841 рр. закінчив переклад "Фариса" А. Міцкевича, О. Пушкіна "Зимній вечір" ("Буря в хмарі небо криє..."), "Два ворони". У 1829 році у "Вестнике Европы" поет-романтик опублікував авторизований переклад балади В. Жуковського "Светлана". Твір має назву "Маруся". Проте, на думку І. Франка, "простим перекладом твору Жуковського "Марусю" не можна назвати" [11, 404]. Учений детально порівняв обидві балади, показав значні відмінності і прийшов до висновку: "... на похвалу заслуговує його вмілість, з якою він надав творові Жуковського український колорит і зі сфери шаблонних пейзажів переніс його на реальний ґрунт українського села" [11, 416].

Запропоновані прийоми навчання доречні, що підтверджується адекватними відповідями до тестів учнів експериментальних класів:

А-1. Чию баладу переспівав П. Гулак-Артемівський у творі "Рибалка"?

1) А. Міцкевича. 2) Й.-В. Гете. 3) Ф. Шиллера.

А-2. Чию баладу переспівав Л. Боровиковський у творі "Маруся"?

1) А. Міцкевича. 2) В. Жуковського. 3) О. Пушкіна.

Б-1. Коли вперше була надрукована балада "Рибалка" П. Гулака-Артемівського?

1) 1826 р. 2) 1827 р. 3) 1828 р.

Б-2. Коли вперше була надрукована балада "Маруся" Л. Боровиковського?

1) 825 р. 2) 1827 р. 3) 1829 р.

В-1. Де надрукована балада "Твардовський" П. Гулака-Артемівського?

1) В "Украинском альманахе".

2) В "Мелодике на 1843 год".

3) У "Вестнике Европы".

В-2. Де надрукована балада "Маруся" Л. Боровиковського?

1) В "Украинском альманахе".

2) В "Амалтеї".

3) У "Вестнике Европы".

Г-1. Чим супроводжується перша публікація балади "Рибалка" П. Гулака-Артемівського?

1) Зверненням до недроброзичливої критики.

2) Оглядом нового українського письменства.

3) Передмовою редактора "Вестника Европы" М. Каченовського.

Г-2. Хто з дослідників стверджує, що "простим перекладом твору Жуковського "Марусю" [Л. Боровиковського] не можна назвати"?

1) І. Франко. 2) М. Ткачук. 3) М. Каченовський.

Отже, старші підлітки експериментальних класів на уроках української літератури ознайомлюються з українськими баладами – "Рибалка", "Твардовський" П. Гулака-Артемівського, що були опубліковані в "Вестнике Европы" у 1827 році, "Маруся" Л. Боровиковського, що видана також у "Вестнике Европы" у 1829 році.

Розширити "Інтелектуальне коло романтиків" допомагає проблемне запитання: "Що поєднує Шевченкові балади з творами А. Міцкевича?" Дев'ятикласники знайдуть відповідь на нього, ознайомившись із пошуковим матеріалом "Тріада: Т. Шевченко – Д.Г. Байрон – А. Міцкевич": "Як свідчить учений О. Кониський, Т. Шевченко "добре знав твори Байрона і Шекспіра, студіював їх пильно і часто говорив цитатами з них" [6, с. 522]. Оскільки англійською мовою не володів, то читав їх у російських перекладах. Зате знав польську мову і, читаючи Міцкевичеві переклади творів Байрона, він приходив до захвату, найпаче від "Доброї ночі" ("Pozegrani") з "Чайльд-Гарольда" і любив декламувати:

Teraz po swiecie bladze szerdim
I pedze zycie tulacze,
Czegoz mam pkalal, za kim i pokim,
Kiedy nikt po mnie nie placze.

О. Кониський згадував: "Кілька разів він брався перекладати ліричні вірші А. Міцкевича, але не кінчав і рвав на дрібні шматочки, щоб і пам'яті не лишилося. Інші вірші виходили в перекладі надзвичайно добре, але ж скоро хоч де-небудь здавалося йому не до ладу хоч трохи, він кидав і нівечив і попередній переклад" [6, с. 143]. Оскільки Т. Шевченко не залишив перекладів творів поетів-романтиків Європи, то пропонуємо дослідження "Русалки" Т. Шевченка і "Рибки" А. Міцкевич на уроках позакласного читання.

Напряом організації читання означених творів доцільно реалізувати шляхом мелодекламації. Заздалегідь підготовлені читці можуть декламувати романтич-

ну поезію на фоні "Української балади" Ф. Ліста на мотив пісні "Ой не ходи, Грицю", мазурок Ф. Шопена, Ф.-Й. Гайдна. Відомо, що угорський композитор, піаніст Ф. Ліст тричі виступав із концертами в Україні (1842, 1843, 1847). За припущенням В. Матвіїшина, на них бував Т. Шевченко [8].

Напрямок аналізу та інтерпретації романтичної поезії з виокремленням рис відповідного літературного напрямку включає вибір учнями основної школи жанрових ознак нових форм поезії, які запроваджували поетиромантики, наприклад, балади. Для дев'ятикласників розробили алгоритм аналізу та інтерпретації балад "Рибалка" П. Гулака-Артемівського, "Маруся" Л. Боровиковського, "Русалка" Т. Шевченка з виокремленням рис літературного напрямку романтизму. Працюючи за ним, старші підлітки об'єднуються в мікро-групи.

1. Назвати незвичайні події фантастичного характеру в кожній баладі: *русалка заманює рибалку у воду – і він тоне ("Рибалка"), нічна поїздка дівчини Марусі з мертвим коханим, її сон, що віщує загибель милого ("Маруся"), перетворення немовляти в русалку ("Русалка")*.

2. Вибрати мотиви твору: *розбіжність між ідеалом і дійсністю; розчарування романтичної героїні в суспільному устрої; нерозділене кохання; гостре заперечення будь-якого гноблення; співпереживання і співчуття стражданням особистості, доведеної до відчаю тяжкими умовами життя; протиставлення героїчного минулого сучасності, щоб збудити протест*.

3. Знайти в художньому тексті уведені автором запитання ("Серденько щось Рибалочці віщує: Чи то журубу, чи то переполох, Чи то коханнячко?" П. Гулака-Артемівського; "Ох, чого ж ти ждеш мені: Жив мій милий чи в землі, Що мій сон віщує?" Л. Боровиковського, "Може, знову розкошує моя грішна мати?" Т. Шевченка). Пояснити їх роль (Використовуються для надання творові таємничого колориту, щоб увести героя, розпочати дію).

4. Визначити почуття, настрої ліричного героя чи героїні (*гіперболізація почуттів героїв "Ти б сам пірнув на дно к линам І парубочькеє оддав би нам серденько"* П. Гулака-Артемівського; "Із далеких він сторони З серцем І любов'ю До дівчини прилетів" Л. Боровиковського; "Довелося в Дніпрі ночувати" Т. Шевченка).

5. Визначити пафос балад. З'ясувати, що спричиняє його. (*У баладах П. Гулака-Артемівського, Л. Боровиковського, Т. Шевченка панує пафос трагізму. Пояснюємо це тим, що ліричні героїні балад прагнуть бути з коханими, але їхні наміри не переходять у дію. Наприклад, Маруся – героїня однойменної балади Л. Боровиковського – зізнається: "А без любого сама горе я горюю!" Пафос романтики виражає прагнення літературних героїв до піднесеного ідеалу*).

6. Визначити віршовий розмір балад скандуванням – нарочито ритмічним читанням його вголос з одночасним легким вистукуванням ритму пальцями по столу (за Г. Токмань). Разом із учителем школярі скандуватимуть поетичні рядки твору, поки не виявлять його віршовий розмір. (*Разом вони зроблять висновок, що П. Гулак-Артемівський, як і німецький романтик, написали твір ямбом; Л. Боровиковський – амфібрахієм; Т. Шевченка – ямбом*).

7. Провести спостереження за роллю виражальних засобів мови у баладі. Спіратися на думку М. Квачука "П. Гулак-Артемівський зберігає сюжетно-композиційну матрицю балади Гете, але опрацьовує її, спираючись на народні легенди, перекази й пісню про русалок..." [9, 63]. (*Поет вживає в баладі пестливі звертання – складові елементи народної пісні: "коханнячко", "серденько"; типову українську приповідку "Ловіться, рибочки, великі і маленькі"*). Врахувати тезу "Л. Боровиковський використовує пісенну мову фольклорного твору "Задумав козак женитися". (Автор уводить із пісні перефразовані рядки "Пригорнувись, під вікном рюмака Маруся"). Простежити використання пісні про дівчину-покритку, яка топить дитину, або побоюючись лихої слави, або щоб розв'язати собі руки. (Т. Шевченко уводить сакральний засіб: "Пливи, пливи, моя доню, Дніпром за водою". Для романтиків вода є засобом посмертного зв'язку з батьківщиною).

8. Прослідкувати використання символів П. Гулаком-Артемівським у "Рибалці" (*русалка, серденько*); Л. Боровиковським у "Марусі" (*серце, місяць, голубок біленький, чорний ворон*); Т. Шевченком у "Русалці" (*Дніпро, вода, ніч, серце, русалка*).

9. Проаналізувати використання протиставлень П. Гулаком-Артемівським у "Рибалці" (*"Не знає він – а сумує"*); Л. Боровиковським у "Марусі" (*"Лихо близьке, а не спить голубок біленький"*); Т. Шевченком у "Русалці" (*"Нехай п'є-уп'ється Не моїми кров-сльозами – Синьою водою Дніпровою"*).

10. Які ознаки романтизму є характерними для балад П. Гулака-Артемівського, Л. Боровиковського, Т. Шевченка? (Спільні ознаки: *єднання з фольклором, символіка, контрастність*; відмінні: у П. Гулака-Артемівського – *тяжіння до побутового колориту*; у Л. Боровиковського – *українські повір'я, ритуали, народна пісенна мова*; у Т. Шевченка – *пейзажна зарисовка, кільцева побудова*).

Результативність запропонованих прийомів навчання романтичної поезії – робота за алгоритмом, літературна гра "Символи романтичної поезії", конкурс "Точно і швидко визнач розмір вірша" – визначали шляхом контрольного звіту. Під час його проведення старші підлітки експериментальних класів здебільшого обрали правильні відповіді до завдань:

1. Обвести номер правильної відповіді.

Твердження, що українська балада зазнала впливу відповідних творів європейських романтиків та фольклору

А. Правильне. Б. Неправильне.

2. Твердження, що зображення кладовищ та інших слідів смерті – домінуючі засоби поетики романтизму.

А. Правильне. Б. Неправильне.

3. Які ознаки романтизму є характерними для балад П. Гулака-Артемівського, Л. Боровиковського, Т. Шевченка?

А. Єднання з фольклором: використання народних казок, легенд, повір'їв, пісень, прислів'їв, приказок.

Б... В... Г...

Отже, ми здійснювали формування функціональної компетенції учнів основної школи: уміння виявляти прикметні риси романтизму в художньому тексті; уміння оперувати знаннями про літературний напрям при розв'язуванні тестів та виконанні завдань.

Розглянемо творчий напрям. За нашим задумом, він передбачає використання прийому "Мисленнєва гімнастика":

Спіраючись на міркування І. Франка про "український колорит" балади "Маруся" Л. Боровиковського, закінчить думку: "Його Маруся – то не костюмована Світлана [В. Жуковського], то...".

1. Підтвердити або спростувати думку, що балада П. Гулака-Артемівського "Рибалка" є інтерпретацією відповідного твору Й.В. Гете.

2. Вибрати, який вид мистецтва епохи романтизму вам подобається більше від інших, назвати твори свого

улюбленого виду романтичного мистецтва, записати прізвища поетів-романтиків, з якими вам хотілося б познайомитися особисто, пояснити, чому.

У результаті впровадження розробленої програми ми дійшли висновку, що поетичні інтерпретації українських поетів-романтиків розширювали зв'язки з польською, німецькою літературами. В ідеалі наші учні мають існувати в полікультурній Європі за умови усвідомлення духовної сутності європейців. Шкільне прочитання творів рідної літератури в загальноєвропейському контексті, що природно для напряму романтизму, цьому сприятиме.

ЛІТЕРАТУРА

1. Вестник Европы. – 1827. – № 20. – С. 121-129.
2. Градовський А.В. Володарі у царстві духа: схожість мотивів і образів у поезії Т. Шевченка і Ф. Шиллера / Анатолій Володимирович Градовський // Всесвітня література та культура. –1998. –№3. – С. 4-5.
3. Європейський словник філософій: Лексикон неперекладностей. Під кер. Барбари Кассен. Пер. з фр. – Том другий. – К.: ДУХ І ЛІТЕРА, 2011. – 488 с.
4. Зіневич Л., Сипко Л. Адам Міцкевич і Україна: в пошуках методичних варіантів вивчення теми / Лідія Зіневич, Людмила Сипко // Всесвітня література в середніх навчальних закладах України. – 2011. – № 2. – С. 28-30.
5. Комаринець Т.І. Ідейно-естетичні основи українського романтизму (проблема національного й інтернаціонального) // Теофіл Іванович Комаринець. – Львів: Видавництво при Львівському державному університеті видавничого об'єднання "Вища школа", 1983. – 223 с.
6. Кониський О.Я. Тарас Шевченко-Грушівський. Хроніка його життя / Олександр Кониський. – К.: ТОВ "Видавництво "КЛЮ", 2014. – 672 с.: іл.
7. Літературознавчий словник-довідник / За ред. Р.Т. Гром'яка, Ю.І. Коваліва, В.І. Теремка. – К.: ВЦ "Академія", 2007. – 752 с. (Nota bene).
8. Матвійшин В.Г. Український літературний європеїзм: монографія / Володимир Григорович. – К.: ВЦ "Академія", 2009. – 264 с.
9. Ткачук М.П. Поетика балад Левка Боровиковського / Микола Платонович Ткачук. – Тернопіль: Збруч, 2000. – с. 146.
10. Франко І. Адам Міцкевич в українській літературі / Іван Франко. – Вибрані твори: В 50 тт. Т. 26, К.: Наукова думка, 1980. – С. 386-392.
11. Франко І. Дещо про "Марусю" Л. Боровиковського / Іван Франко. – Вибрані твори: В 50 тт. Т. 33, К.: Наукова думка, 1982. – С. 406-416.
12. Юсипович І. Конспекти уроків засвоєння нових знань (за темою "Героїчні пісні та балади у світовій літературі") / І. Юсипович // Всесвітня література в середніх навчальних закладах України. – 2009. – № 7 – 8. – С. 3-65.

REFERENCES TRANSLATED AND TRANSLITERATED

1. Herald of Europe. – 1827. – № 20. – P. 121-129.
2. Hradovskyy A.V. The winners in the realm of the spirit, the similarity of motifs and images in the poetry of T. Shevchenko and F. Shyllera // Vsesvitnaya literature ta cultura. –1998. – № 3. – P. 4-5.
3. European philosophies Dictionary: Lexicon of nontranslatibility. – V. 2 – K.: Dyh i Litera, 2011. – 488 p.
4. Adam Mickiewicz and Ukraine: in search of methodological choices theme studing // Vsesvitnaya literatura v serednykh navchalnykh zakladakh Ukrayiny. – 2011. – № 2. – P. 28-30.
5. Komarynets T.I. The ideological and aesthetic foundations of Ukrainian romanticism (national and international problem) // Theophile Ivanovych Komarynets. – Lviv : Publishers in Lviv State University Publishing Association "High School", 1983. – 223 p.
6. Konys'kyy O.Ya. Taras Shevchenko-Hrushivskyy. Chronicle of his life / Oleksandr Konyskyy. – K.: Ltd. "Publishing "KLIO", 2014.– 672 p.
7. Literary Dictionary Directory / ed. R.T. Hromyaka, Yu.I. Kovaliva, V.I. Teremka. – K. : VTS "Akademiya", 2007. – 752 p. (Nota bene).
8. Matviyishyn V.H. Ukrainian literary Europeanism: monograph / Volodymyr Hryhorovych. – K. : VTS "Akademiya", 2009. – 264 p.
9. Tkachuk M.P. Poetics ballads of Leo Borovikovskogo / Mykola Platonovych Tkachuk. – Ternopil' : Zbruch, 2000. – p. 146.
10. Franko I. Adam Mickiewicz in Ukrainian literature / Ivan Franko. – Selected Works: V 50 tt. T. 26, K. : Naukova dumka, 1980. – P. 386-392.
11. Franko I. Something about "Marusya" of L. Borovykovskoho / Ivan Franko. – Selected Works: V 50 tt. T. 33, K. : Naukova dumka, 1982. – P. 406-416.
12. Yusypovych I. Summaries of new knowledge lessons (on "Heroic songs and ballads in the world literature") / I. Yusypovych // World Literature in secondary schools Ukraine. – 2009. – № 7-8. – P. 3-65.

Burko O.V. Teaching of romantic poetry at the Ukrainian literature class in context of the European romanticism at the secondary school

Abstract. The article outlines the triad of Ukrainian, Polish, German romantic poets: P. Gulak-Artemovskij – A. Mickiewicz – J.W. Goethe; the dyad of Ukrainian and Russian romantic poets: L. Borovkovsky – V. Zhukovsky; the triad of Ukrainian, English, Polish Romantic poets: T. Shevchenko – G.G. Byron – A. Mickiewicz. We focus on the reason of Ukrainian artists' interest to the works of European Romanticism. The scheme for teaching of Ukrainian romantic poetry of secondary school pupils and its comment is valuable. According to it, the teacher assumes the use of innovative teaching methods: message of search mini-group, radio advertisements, "Intellectual circle of romantic poetry connoisseurs", literary game "Symbols of romantic poetry", "Mental gymnastics". Mastering them will help educators and teens entry into the European educational space.

Keywords: teenagers, romanticism, poetry, Romantic poet

Burko O.V. Обучение романтической поэзии на уроках украинской литературы в основной школе в контексте европейского романтизма

Анотація. В статті описано триаду українського, польського, німецького поетів-романтиків: П. Гулак-Артемівський – А. Міцкевич – Й.В. Гете; діаду українського і російського поетів-романтиків: Л. Боровиковський – В. Жуковський; триаду українського, англійського, польського поетів-романтиків: Т. Шевченко – Д.Г. Байрон – А. Міцкевич. Акцентовано на причині інтереса українських поетів до творів європейського романтизму. Цінною є схема методики навчання української романтической поезії учнів середньої школи і її коментарі. Відповідно до неї передбачається використання учителями інноваційних прийомів навчання: повідомлення пошуків міні-груп, радіореклама, "Інтелектуальний круг знайомих романтической поезії, літературна гра "Символи романтической поезії", "Мислительна гімнастика". Оволодіння ними буде сприяти входженню учителів і школярів в європейське освітнє простір.

Ключові слова: молодіше і старіше підлітки, романтизм, поети-романтики, європеїзм